

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Ryhovepark (Gent, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2017H220

Augustus 2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Wouter Van Goidsenhoven, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /

De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:

Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	6
1.1 Beschrijvend gedeelte	6
1.1.1 Administratieve gegevens	6
1.2 Onderzoeksopdracht	8
1.2.1 Onderzoekskader	8
1.2.2 Juridische context	8
1.2.3 Randvoorwaarden	8
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein	9
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	10
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie	12
1.2.6.1 Methode	12
1.2.6.2 Fysisch geografische situatie	12
1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen	12
1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader	12
1.2.6.5 Verstoringshistoriek	13
1.3 Assessmentrapport	14
1.3.1 Ruimtelijke situering	14
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	15
1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)	16
1.3.2.2 Geologie	17
1.3.2.2.1 Tertiair	17
1.3.2.2.2 Quartair	18
1.3.2.3 Bodem	19
1.3.2.3.1 Bodemtypes	19
1.3.2.3.2 Bodemerosie	20
1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop	21
1.3.2.5 Hydrografie	23
1.3.3 Gekende archeologische waarden	24
1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek	24
1.3.3.1.1 Historische achtergrond	24
1.3.3.1.2 Historische kaarten	25
1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen	29
1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden	32

1.3.3.3 *Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader **Fout!***
Bladwijzer niet gedefinieerd.

1.4	Synthese	35
1.4.1.1	<i>Interpretatie van aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed</i>	<i>36</i>
Deel 2:	Bibliografie.....	37
Deel 3:	Bijlagen.....	38

FIGURENLIJST (2017H220)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt).....	7
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).....	7
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 met aanduiding van de kadastrale grenzen (Bron: Geopunt).....	10
Figuur 4: Visualisatie van de geplande werken.....	11
Figuur 5: Snede geplande toestand (zie ook Bijlage 2).....	11
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	14
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).....	16
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)	17
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)	18
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (Bron: Geopunt).....	19
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (Bron: Geopunt)	20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt). 21	
Figuur 13: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).....	22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de verschillende waterlopen (bron: Geopunt).	23
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1559 (Bibliotheca Nacional de Espana) ..	25
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)	26
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: geopunt)	27
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1848-1854 (Bron: Geopunt).....	27
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)	28
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)	29
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)	30
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)	30
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)	31
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	31
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)	32

TABELLENLIJST (2017H220)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	6
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....	15
Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.....	28
Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.	32

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Gent
	Deelgemeente	/
	Postcode	9000
	Adres	Frans van Ryhovelaan 9000 Gent
	Toponiem	Ryhovelpark
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 10351 Y _{min} = 195402 X _{max} = 103761 Y _{max} = 195568
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Gent, Afdeling 10, Sectie K, nr's: 219f, 211m ² , 211d ² , 212y ² Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 1	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Dieter Demey (projectleider archeologie) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de geplande realisatie van een wooncomplex. Het projectgebied wordt in deze studie Ryhovemark Gent genoemd.

Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van Ryhovemark Gent. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied bevindt zich volgens het gewestplan in gebied bestemd als woonzone. Het ligt noch in een archeologische site, noch in een vastgestelde archeologische zone, noch in een gebied waar geen archeologie verwacht wordt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt ca. 6500m² en de ingreep in de bodem bedraagt meer dan 1000m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.3 Randvoorwaarden

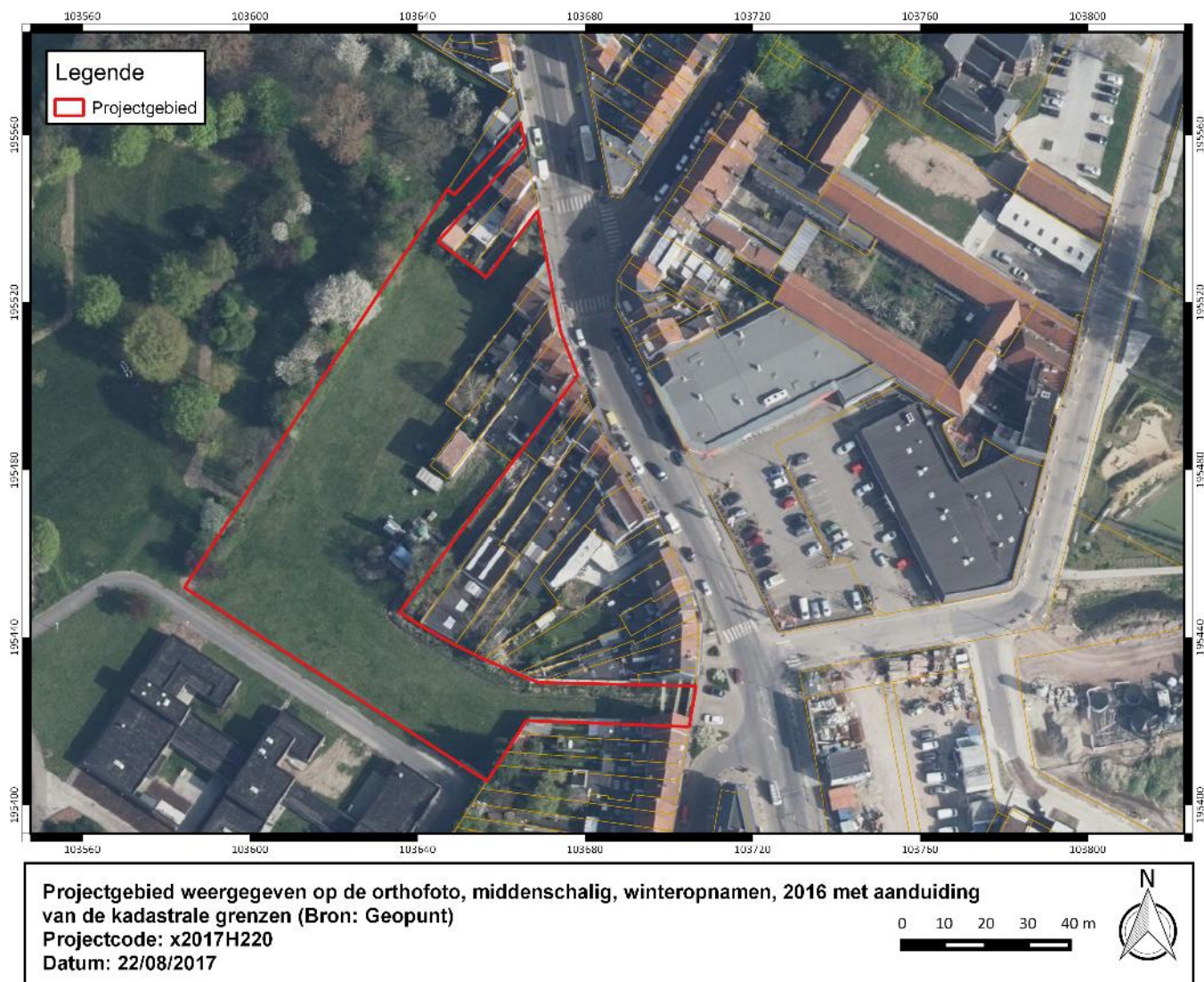
Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Frans van Ryhovelaan Gent werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 met aanduiding van de kadastrale grenzen (Bron: Geopunt)

Het terrein heeft een oppervlakte van ca. 6500 m². Het overgrote deel van het plangebied bestaat uit grasland met uitzondering van drie woningen aan de straatzijde en een hoogspanningscabine die op heden nog in gebruik is. De bebouwde zone heeft een oppervlak van ca. 450 m². De bestaande bebouwing zal in het kader van de geplande werken worden gesloopt.

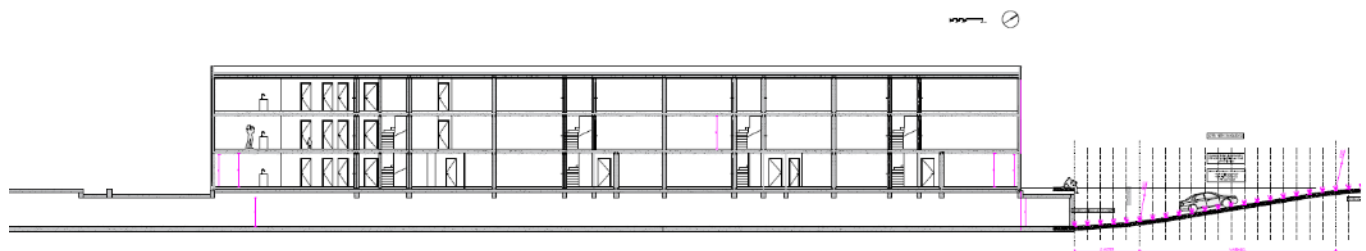
Op basis van een saneringsverslag kon een zware vervuiling worden vastgesteld ter hoogte van het plangebied. Het grondwater zal worden opgepompt en behandeld en er moet een deel worden uitgegraven. Ter hoogte van het plangebied situeerden zich vanaf 1948 de gebouwen van de firma Impriver en vanaf 1982 van de firma New Impriver. De voornaamste historische activiteit bestond uit het bedrukken van platen koper, aluminium en roestvrij staal. Deze platen werden met oplosmiddel ontvet, geoxideerd met zwavelzuur en vernikkeld of gechromateerd. Het zwavelzuur werd samen met water en NaOH geloosd in de rioleringen. In 1986 was de betonnen riolering dusdanig aangetast dat deze diende vervangen te worden.

Na de sloop plant de opdrachtgever de aanleg van een wooncomplex met een ruim aantal woonvolumes. (Zie bijlage 1 en voor een gedetailleerd inplantingsplan). Naast de verschillende woonzones zal er waterdoorlatende klinkerverharding, grasdalen, groenzone en kruimelpad worden aangelegd.

Er is één ondergrondse parking voorzien op de site van ca. 2500 m². (zie gele contour op Bijlage 1) Ter hoogte van deze zone zal er een uitgraving zijn van ca. 4 meter. De archeoloog waarschuwt dat deze opmeting onder voorbehoud is.

Figuur 4: Visualisatie van de geplande werken

Figuur 5: Snede geplande toestand (zie ook Bijlage 2)

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Geomorfologische kaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van de graaf de Ferraris (1771-1778)
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Vandermaelenkaart, 1848-1854
- Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden.

Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis. De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen in Gent, hoofdplaats van de provincie Oost-Vlaanderen. De oostzijde van de locatie grenst aan de Frans van Ryhovelaan. Ca. 150 meter ten zuiden van de locatie stroomt het Verbindingskanaal. De stadskern van Gent (Korenmarkt) situeert zich ca. 2 kilometer ten zuidoosten.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

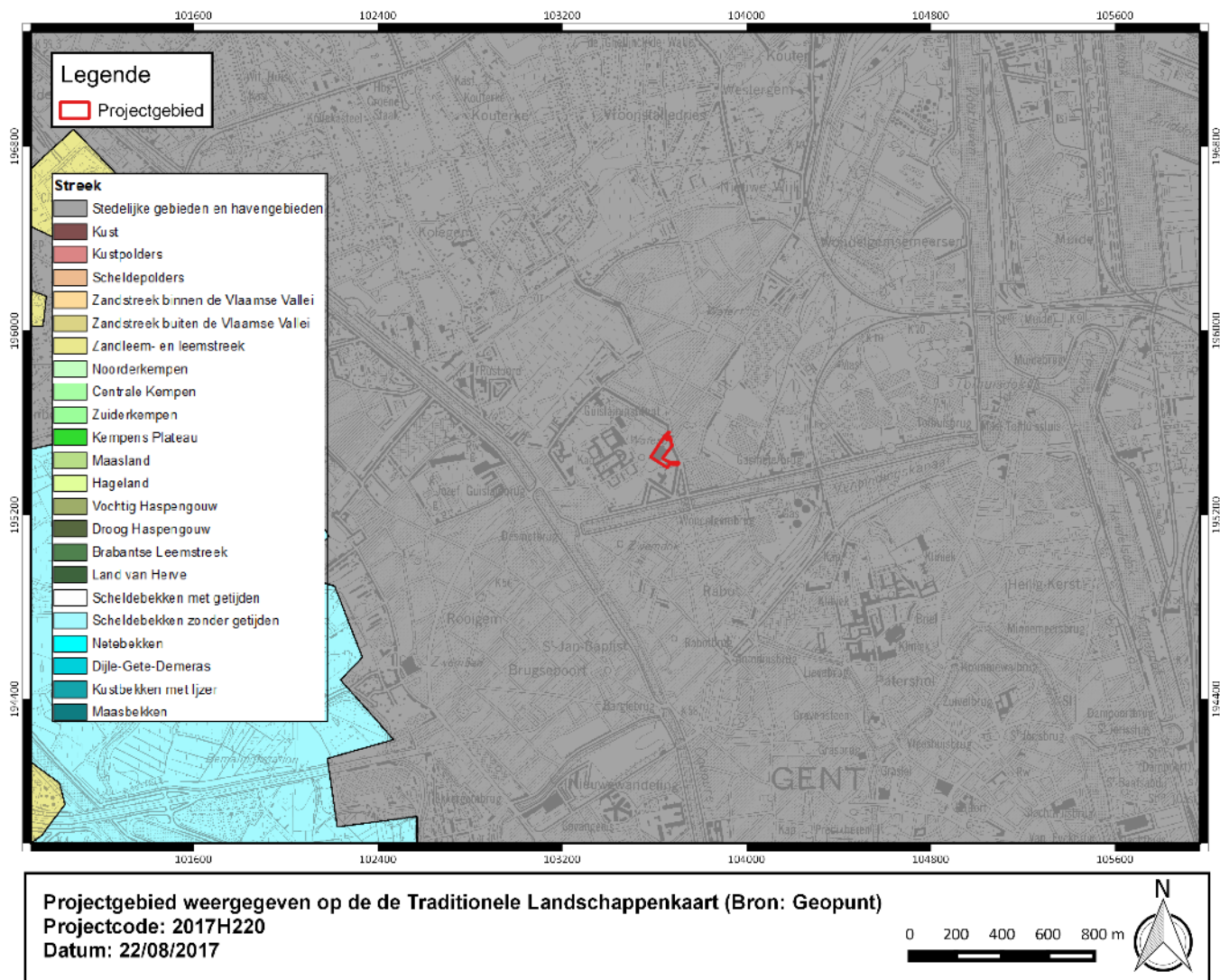
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Traditionele landschappenkaart	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Vlierzele (Fm. Gentbrugge)
Quartair	Type 3: fluviatiele afzetting/eolische afzetting
Bodemtypes	OB
Potentiële bodemerosie	Geen info
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Hoogte tussen 8 en 8,5 m TAW
Hydrografie	Bekken van de Gentse kanalen (deelbekken: Gentse binnenwateren) Waterlopen: Verbindingskanaal, Brugse Vaart

1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het onderzoeksterrein is gelegen in Stedelijke gebieden en havengebied.

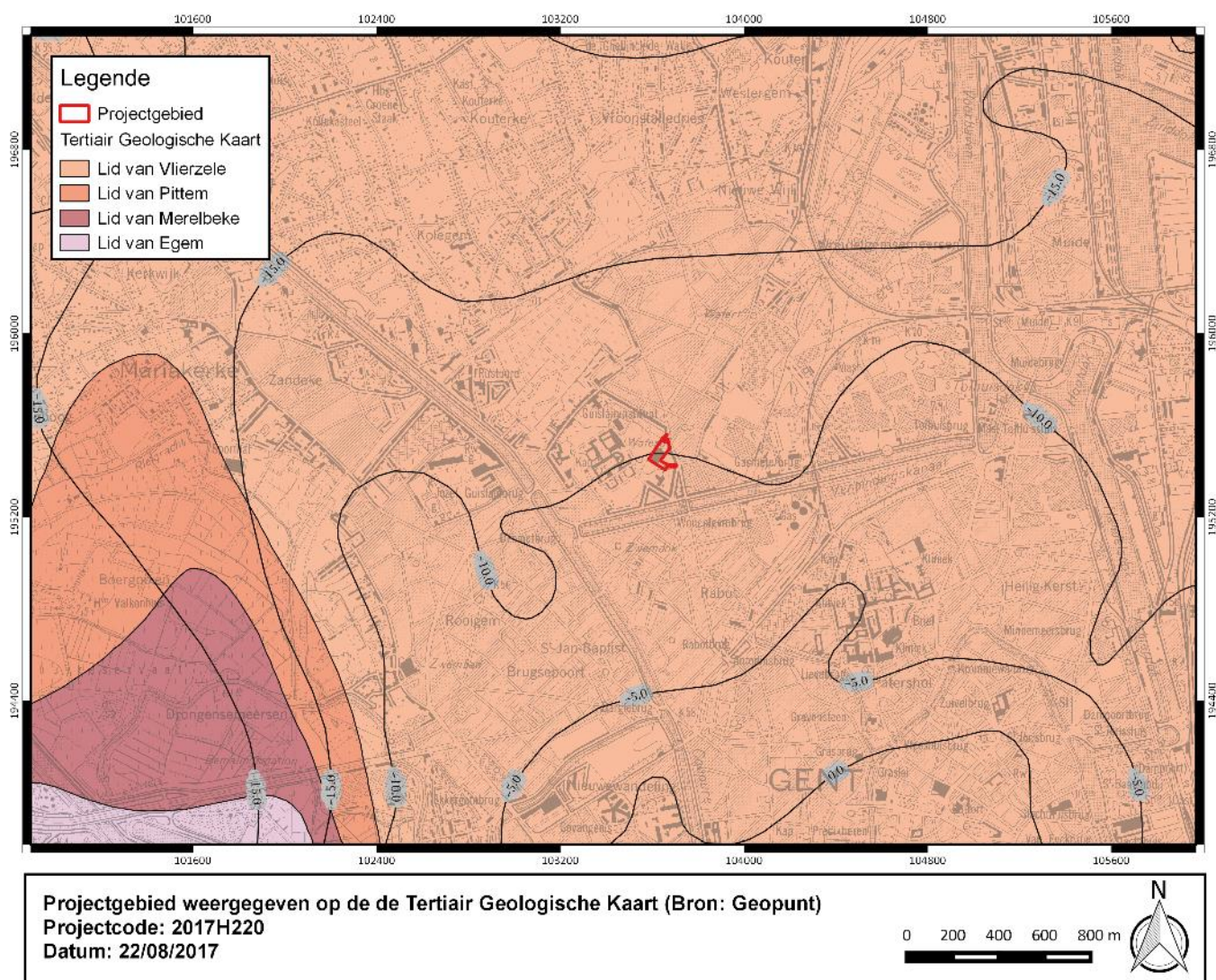
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.2 Geologie

1.3.2.2.1 Tertiair

Het projectgebied bevindt zich in het **Lid van Vlierzele** (Formatie van Gentbrugge). De Formatie van Gentbrugge bestaat uit een afwisseling van kleiige siltige en zandige mariene sedimenten met enkele macrofossielen. Het is onderverdeeld in drie leden; van oud naar jong: het Lid van Merelbeke, het Lid van Pittem en het Lid van Vlierzele.

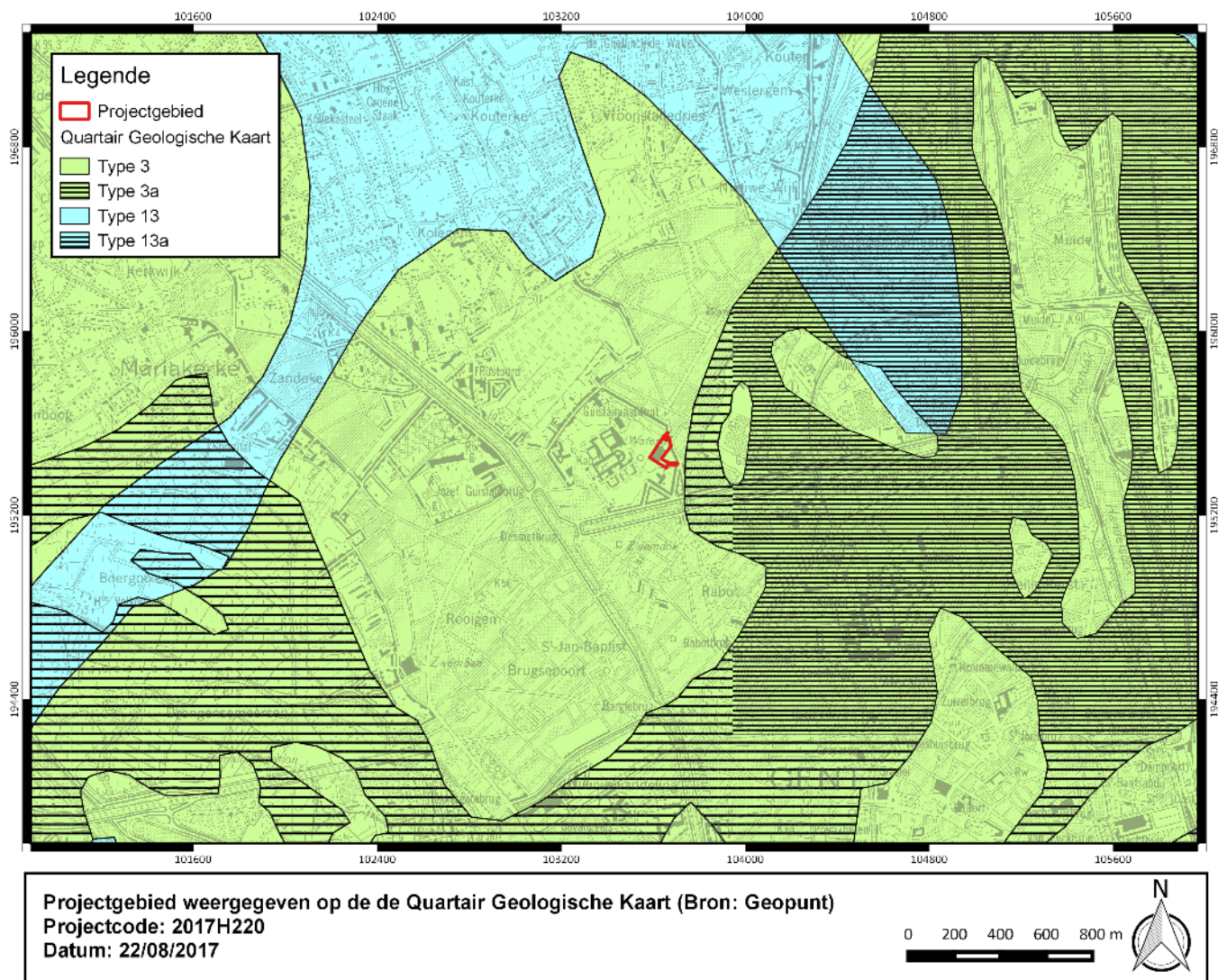
Het **Lid van Vlierzele** is een groen tot grijsgroen fijn zand dat een duidelijke horizontale of kruisgewijze gelaagdheid vertoont aan de top. Soms is het ook homogeen met veel tubulaties door bioturbatie. Deze zanden werden afgezet in een epicontinentale zee. Naar onder toe gaat het meestal over in een homogeen kleiig zeer fijn zand met kleilenzen. Bovenaan kunnen ook gedifferentieerde kleilagen voorkomen met humeuze intercalaties. De afzetting bevat slechts weinig macrofossielen. Harde zandsteenbanken komen regelmatig voor en werden vroeger plaatselijk aangewend als bouwsteen.

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.2.2 Quartair

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 3**. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

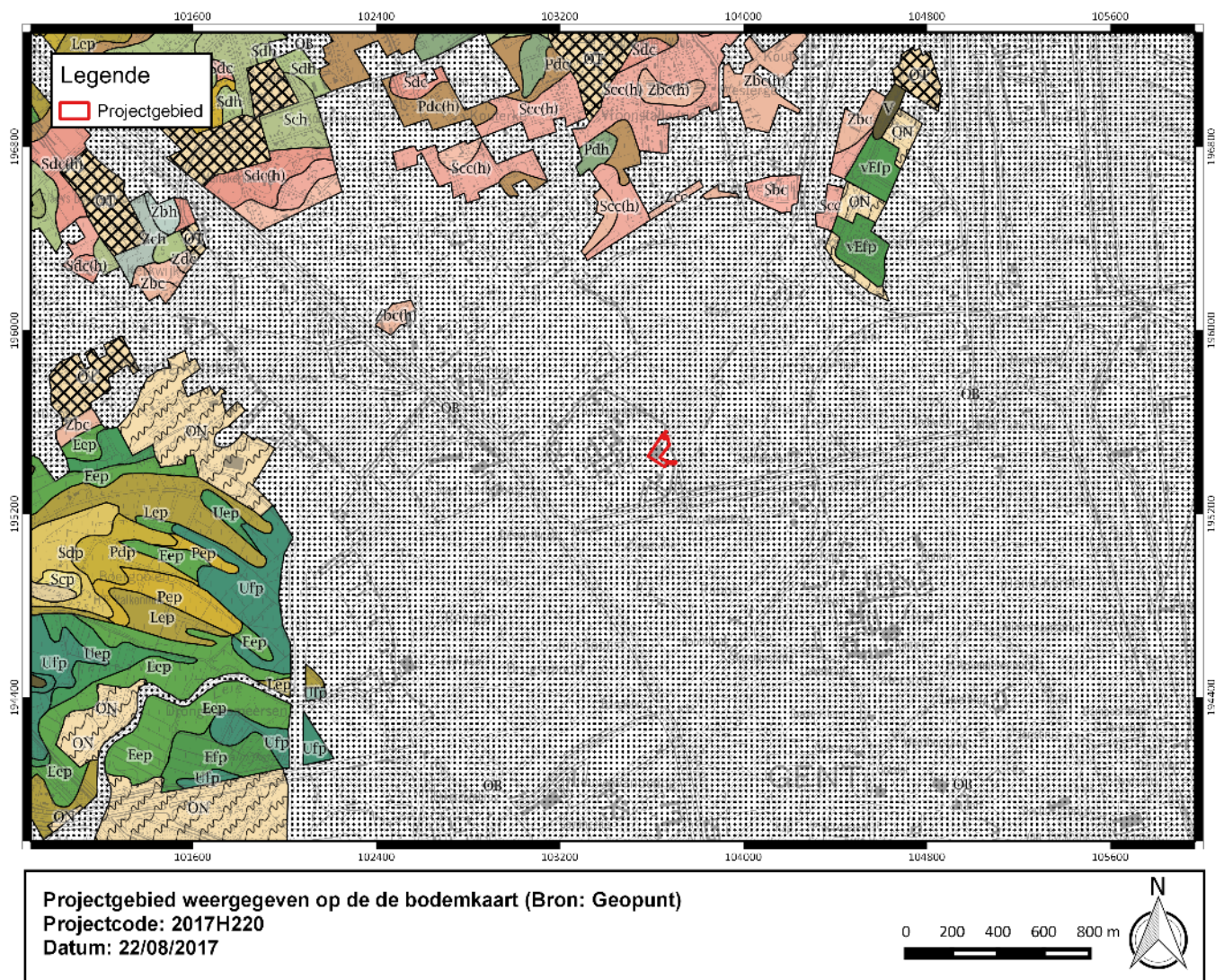

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.3 Bodem

1.3.2.3.1 Bodemtypes

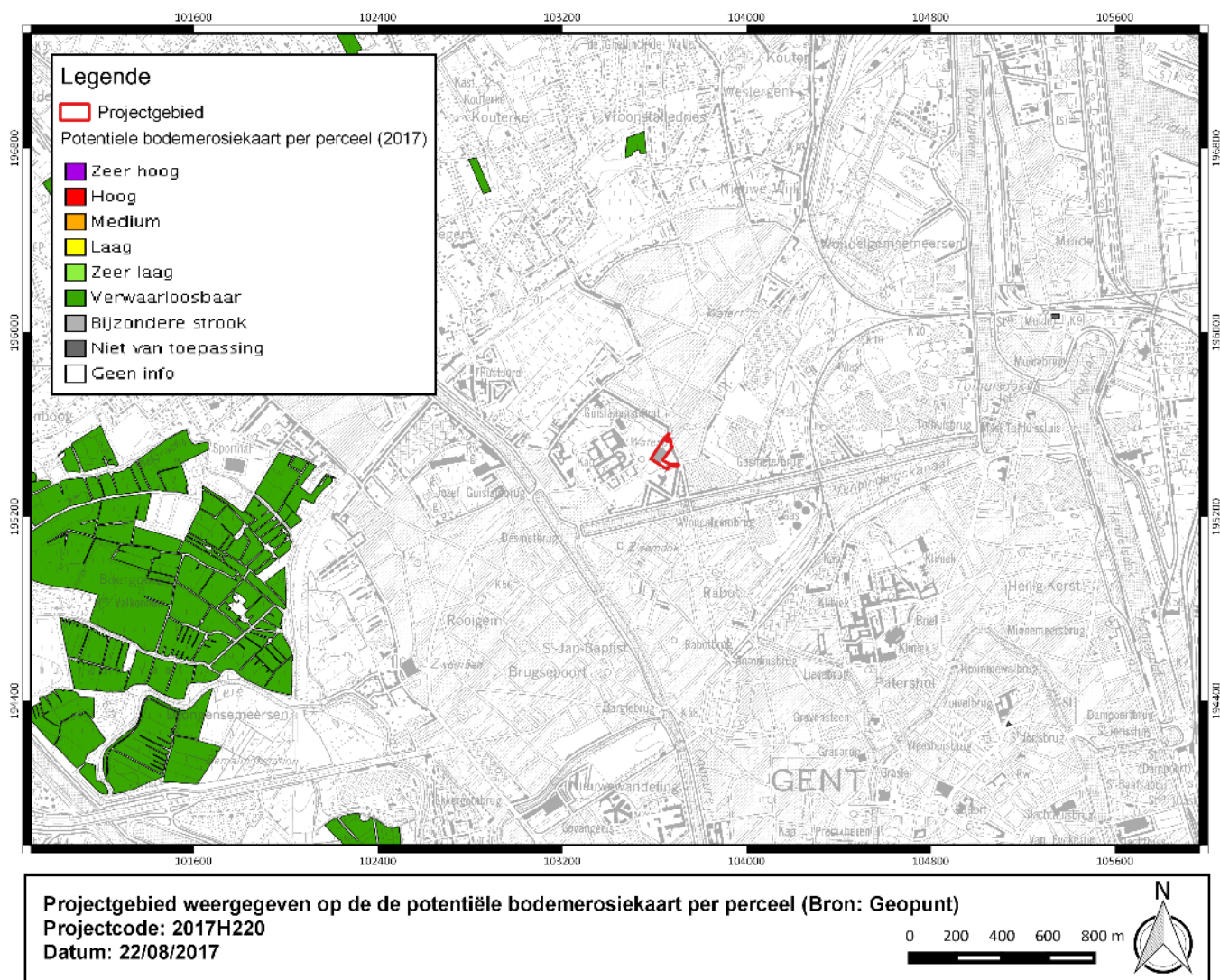
Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (Bron: Geopunt)

1.3.2.3.2 Bodemerosie

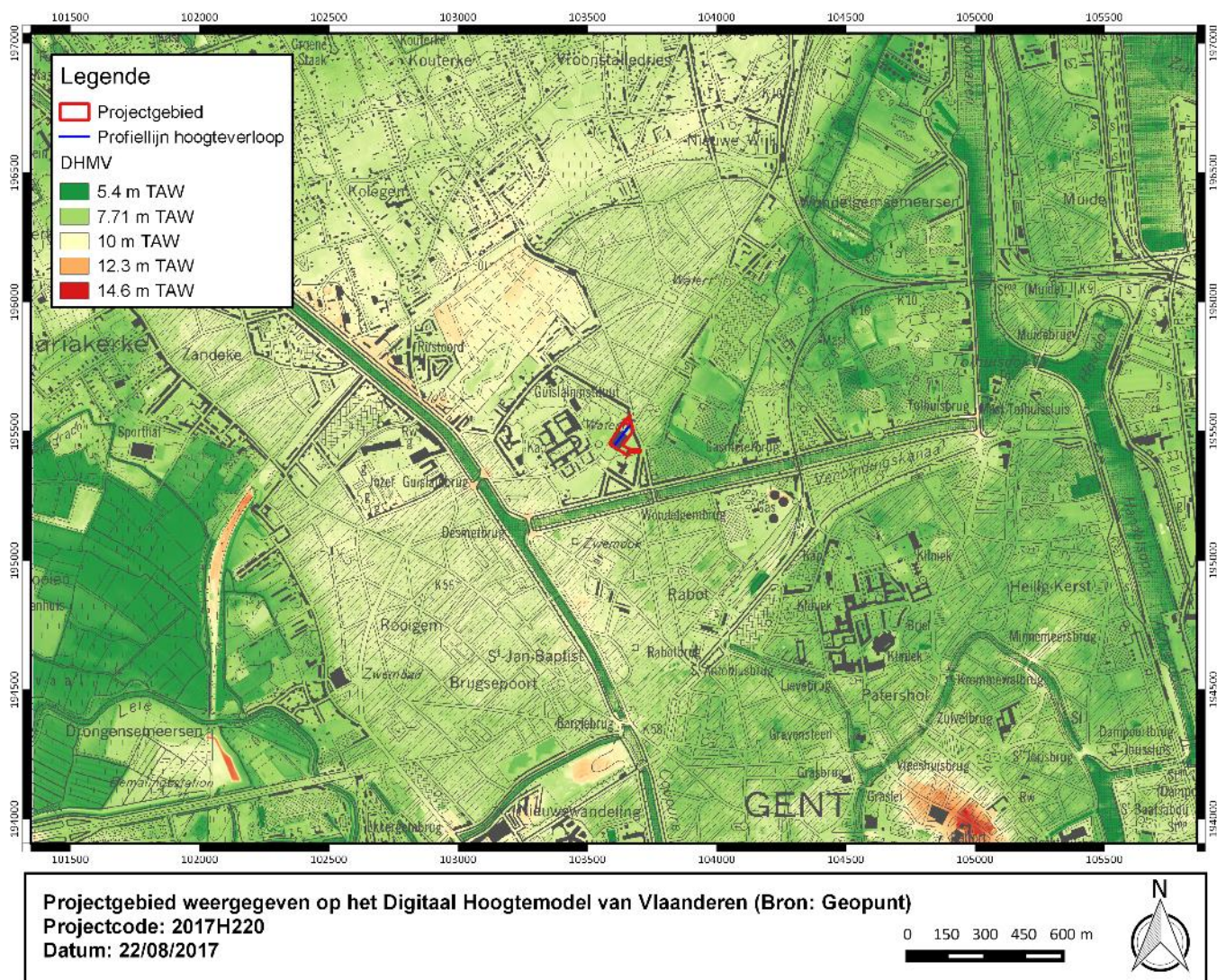
Er is geen info gekend ingevolge de potentiële bodemerosie.

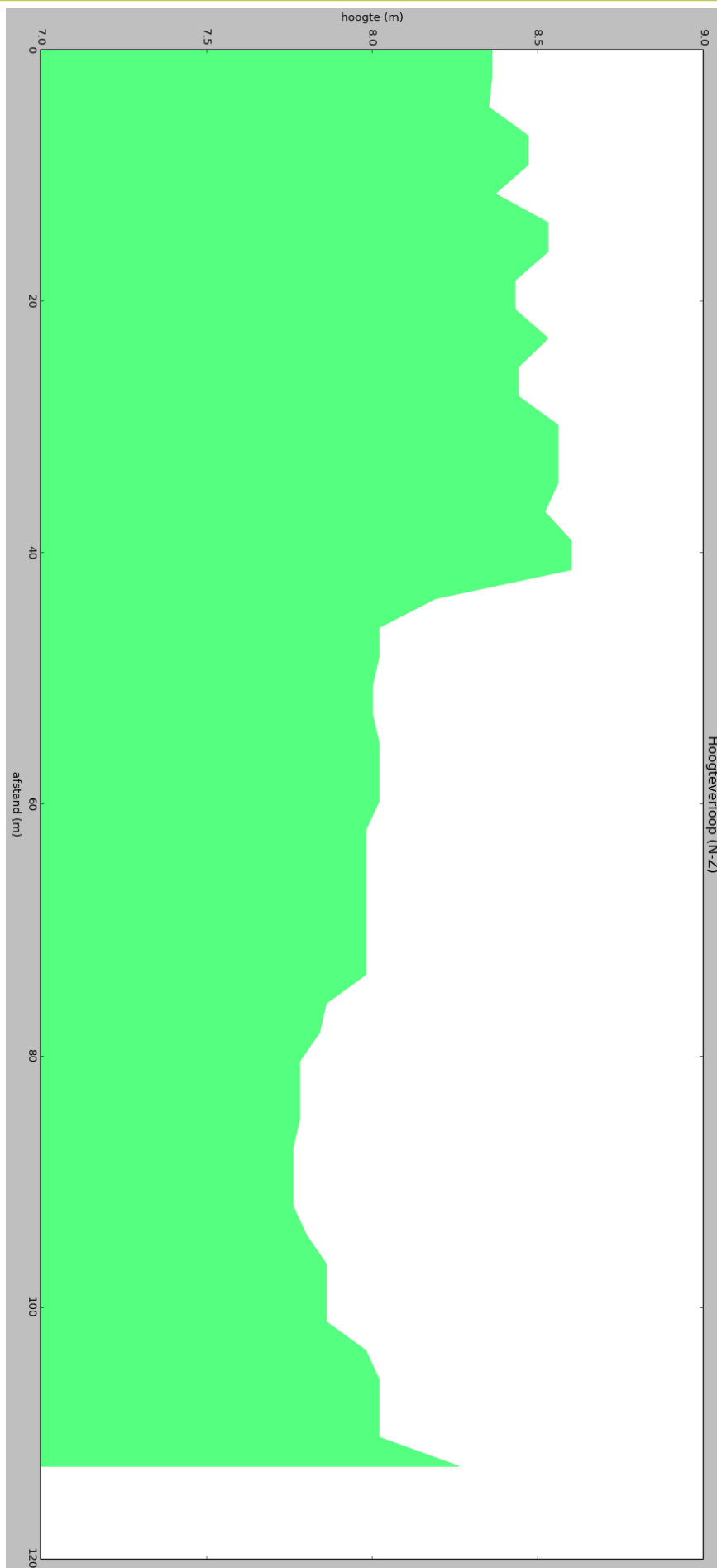
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (Bron: Geopunt)

1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

Het projectgebied is gelegen tussen 8 en 8,5 m TAW en kent een vlak verloop. Ten zuiden is de top van de Blandijnberg te zien terwijl het projectgebied zich binnen de alluviale vlakte bevindt uitgeschuurd tijdens het Quartair.

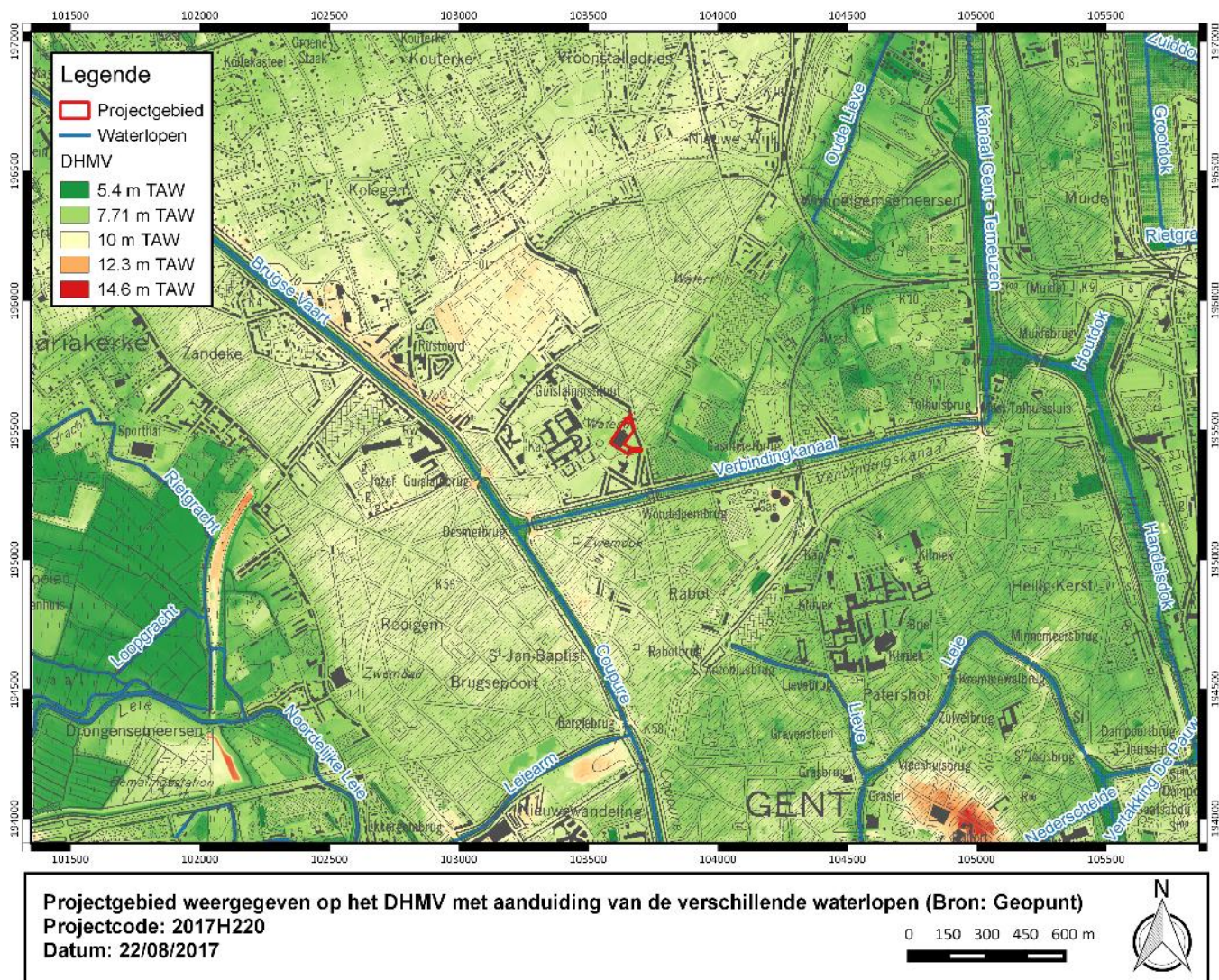
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

Figuur 13: Hoogteverloop van het projectgebied (van noord naar zuid) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).

1.3.2.5 Hydrografie

Het projectgebied is gelegen in het Bekken van de Gentse kanalen (deelbekken: Gentse binnenwateren). Rondom het projectgebied komen enkel maar kanalen voor. Zo is er ten zuiden het Verbindingskanaal aanwezig en ten westen de Brugse Vaart.

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de verschillende waterlopen (bron: Geopunt).

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond

Op het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. Gelet het rurale karakter zijn meerdere cartografische indicatoren van laat- en postmiddeleeuwse hoeves met walgracht gekend. Uiteraard zijn verder naar het zuiden menig waarnemingen en vindplaatsen gekend die in verband gebracht kunnen worden met de middeleeuwse stadskern van Gent. Aan de overzijde van de Frans Van Ryhovelaan, ter hoogte van Filature du Rabot, waar heden nieuwe appartementen verrijzen, werd in 2013 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij enkele laatmiddeleeuwse resten werden geregistreerd. Waarnemingen in de ruimere omgeving wijzen eveneens hoofdzakelijk op een aanwezigheid in de middeleeuwen.

Het onderzoeksterrein ligt nabij de bewoningskern van het Oude Wondelgem, een van de middeleeuwse nederzettingen rondom Gent. De vroegere benaming Gundlinghem is een Germaans toponiem dat opklimt tot de Merovingische periode. Ten noorden van het oude Wondelgem situeerde zich Marca-Vroonstalle (ter hoogte van het huidige Wondelgem) dat een uitbatingscentrum was van het Merovingische kroondomein.

Wondelgem was een van de bezittingen van de Sint-Baafsabdij waarvan het graafschap Evergem een latere voortzetting was. De eerste bidplaats werd gesticht in de 12de eeuw op de hoek met de Maasstraat en de Anjelierstraat te Gent. Onder het Frans bewind werden de nieuwe gemeentegrenzen vastgelegd en werd Wondelgem van het Vrije Gent definitief bij de stad gehecht. Door de ligging nabij de stad Gent zou het gebied lange tijd populair zijn voor het oprichten van verschillende lusthoven. Historisch-cartografische indicatoren wijzen effectief op het rurale karakter van de omgeving van het plangebied tot de Gentse stadsuitbreiding van de 19de en de 20ste eeuw. Het onderzoeksterrein situeert zich ten noordwesten van de Gentse historische stadskern.¹

¹ Inventaris Onroerend Erfgoed

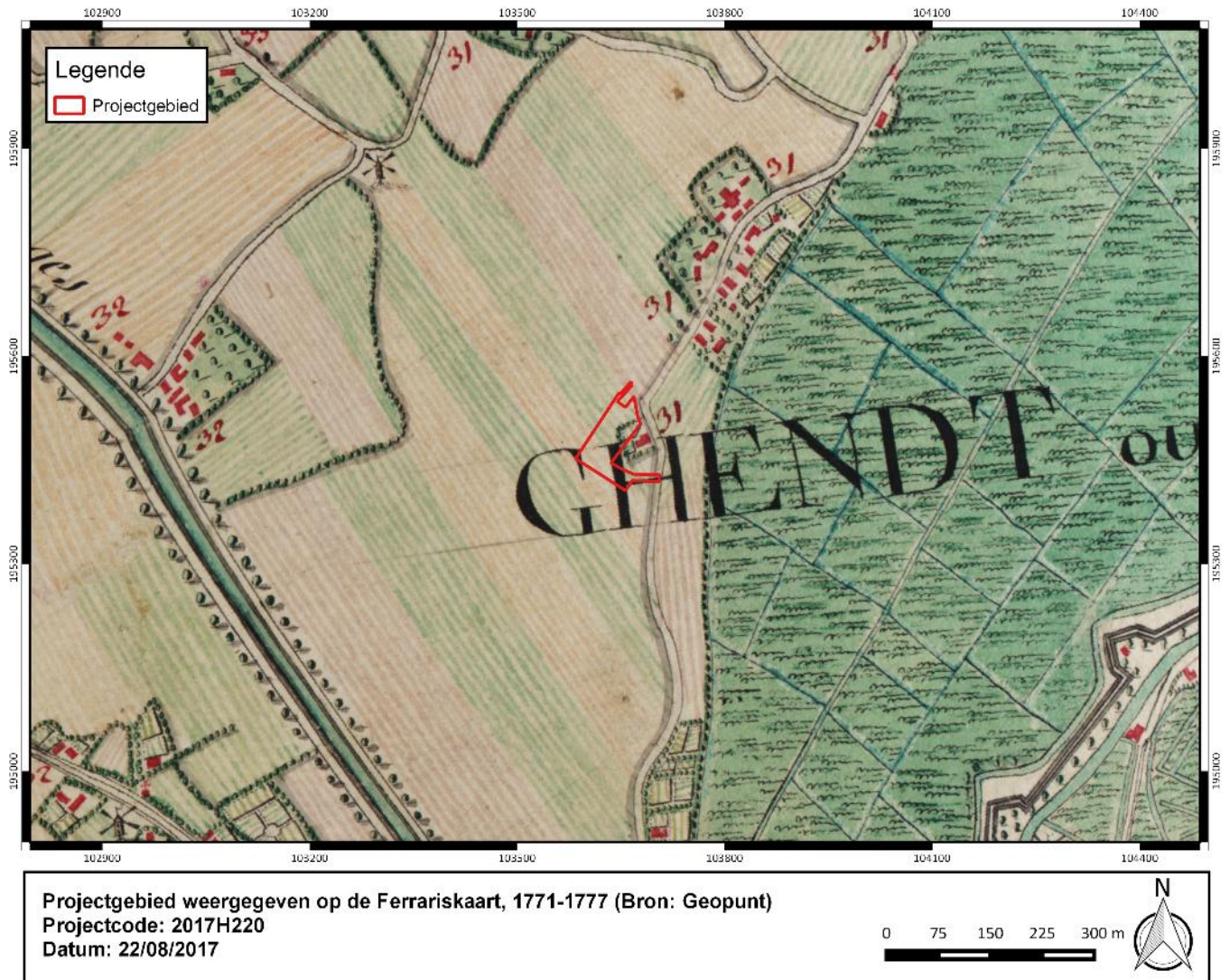
1.3.3.1.2 Historische kaarten

De Deventerkaart toont duidelijk het uitgestrekt gebied van de Wondelgemse Meersen ten oosten van het plangebied. Het plangebied situeert zich langsheen een invalsweg van Wondelgem naar Gent. Op de drogere gelegen zandruggen, precies ten noorden van het plangebied, situeert zich een concentratie van woningen die het oude Wondelgem vormen.

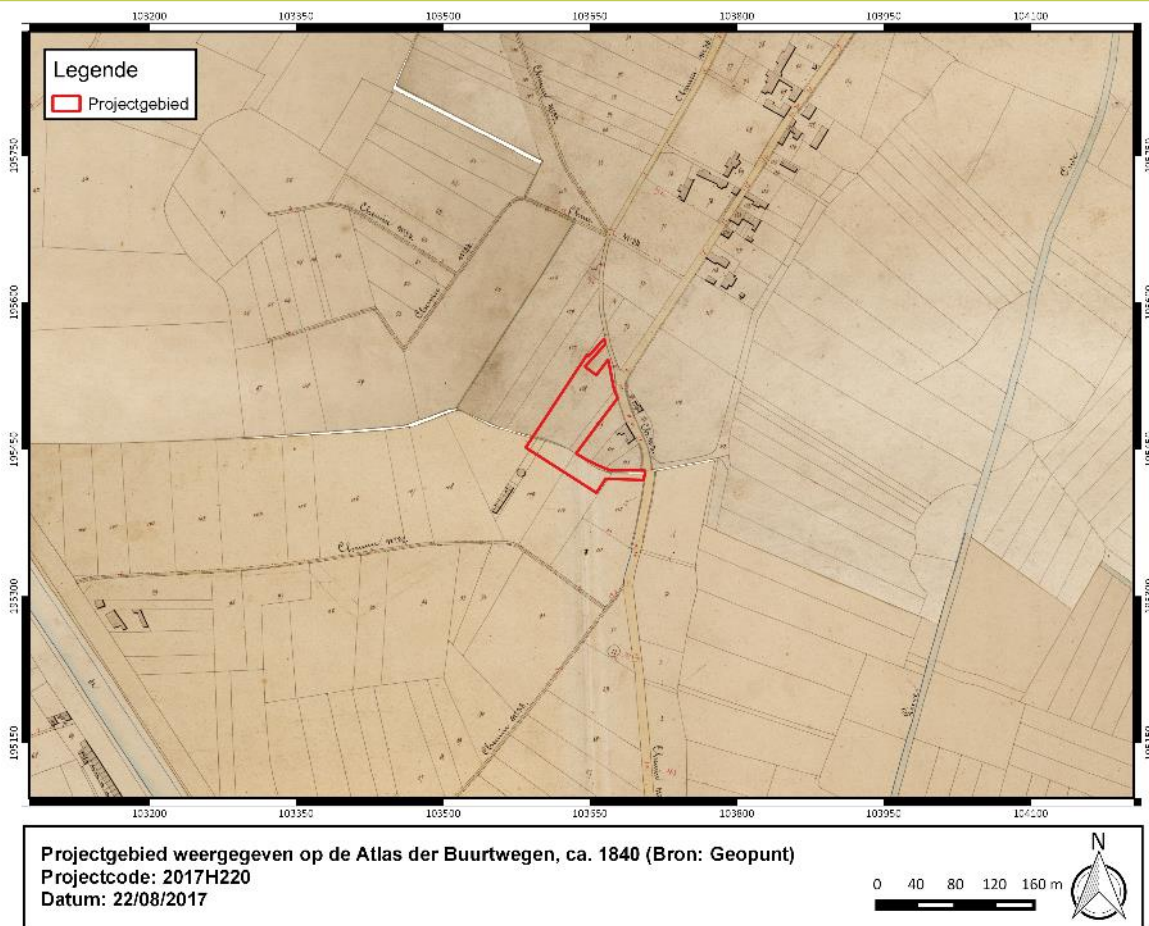
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, 1559 (Bibliotheca Nacional de Espana)

De Ferrariskaart geeft bebouwing weer ter hoogte van het plangebied. Het betreft een bescheiden L-vormige bouwstructuur met omliggende perceelsgrens. Het overig deel van het plangebied bestaat uit akkerland. Het tracé van de Frans van Ryhovelaan - een invalsweg vanuit Wondelgem naar de historische stadskern van Gent - is reeds waarneembaar. Er is een concentratie van bebouwing ca. 250 meter ten noorden van het plangebied die deel uitmaakt van het gehucht Kerckstrate. Ten oosten van het plangebied situeren zich de Wondelgemse Meersen.

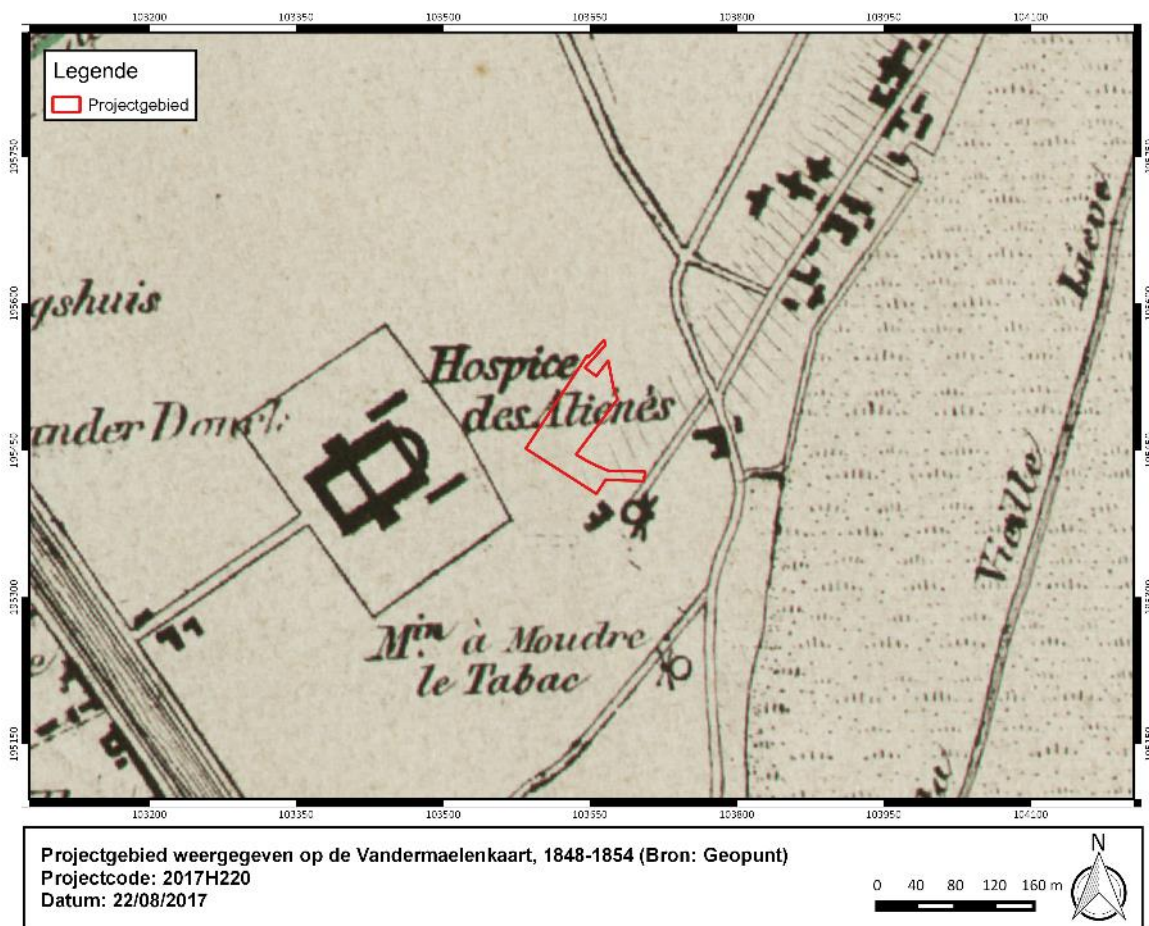

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt)

De Atlas der Buurtwegen toont geen bebouwing binnen het onderzoeksterrein. Het tracé van de Frans van Ryhovelaan is reeds duidelijk waarneembaar. De Vandermaelenkaart toont een quasi gelijk beeld, met uitzondering van de weergave van 'Hospice des Alienés', duidend op het gesticht Guislain. Dit gesticht werd opgericht in 1857 door professor Joseph Guislain.

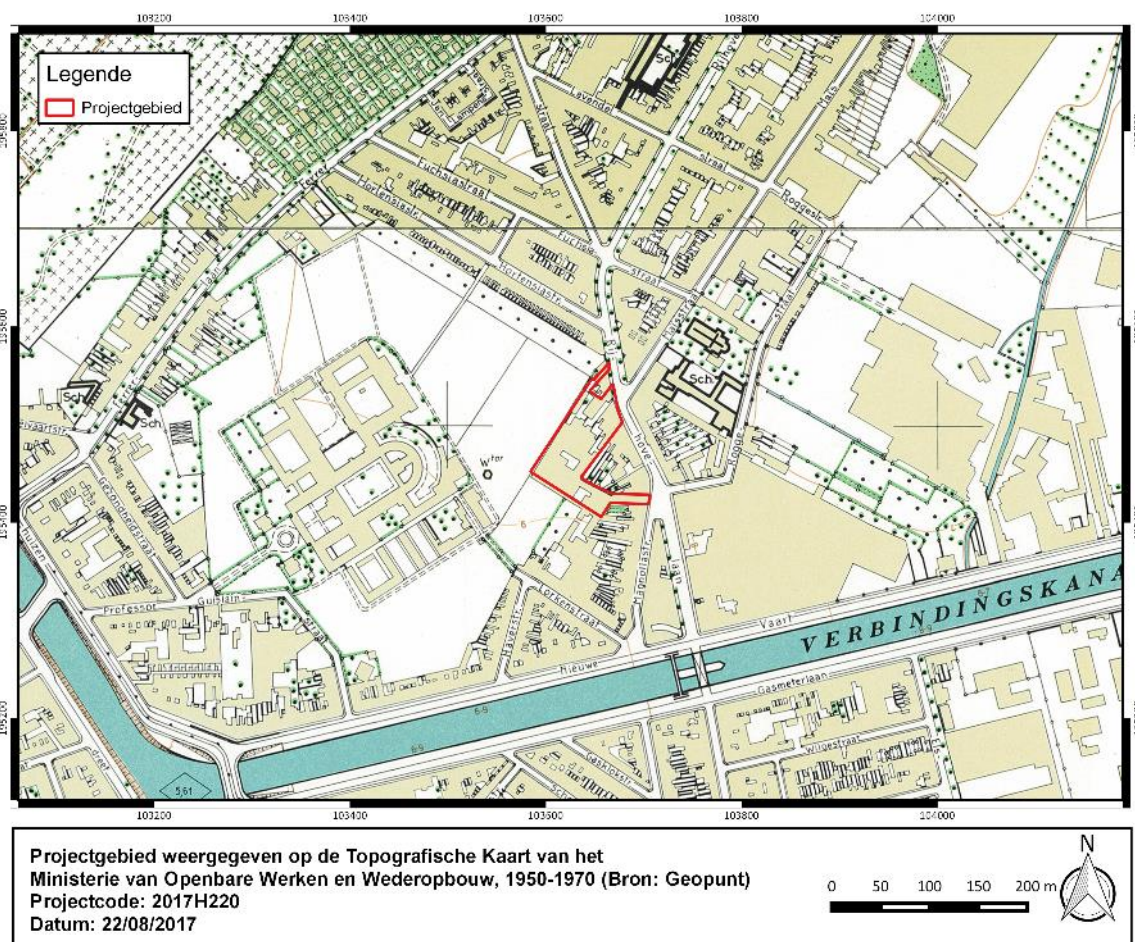

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: geopunt)

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1848-1854 (Bron: Geopunt)

De topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw getuigt van de sterke stadsuitbreiding van de Stad Gent gedurende de 19de en de 20ste eeuw. Het projectgebied zelfs is zo goed als volledig gebouwd. Ter hoogte van het plangebied situeerden zich vanaf 1948 de gebouwen van de firma Impriver en vanaf 1982 van de firma New Impriver. De voornaamste historische activiteit bestond uit het bedrukken van platen koper, aluminium en roestvrij staal. Deze platen werden met oplosmiddel ontvet, geoxideerd met zwavelzuur en vernikkeld of gechromateerd. Het zwavelzuur werd samen met water en NaOH geloosd in de rioleringen. In 1986 was de betonnen riolering dusdanig aangetast dat deze diende vervangen te worden. Ook in de nabije omgeving van de locatie is er dichte bebouwing. Ca. 200 meter ten zuiden van de locatie loopt het Verbindingskanaal, die een verbinding vormt tussen het kanaal Gent-Terneuzen en de Brugsevaart.

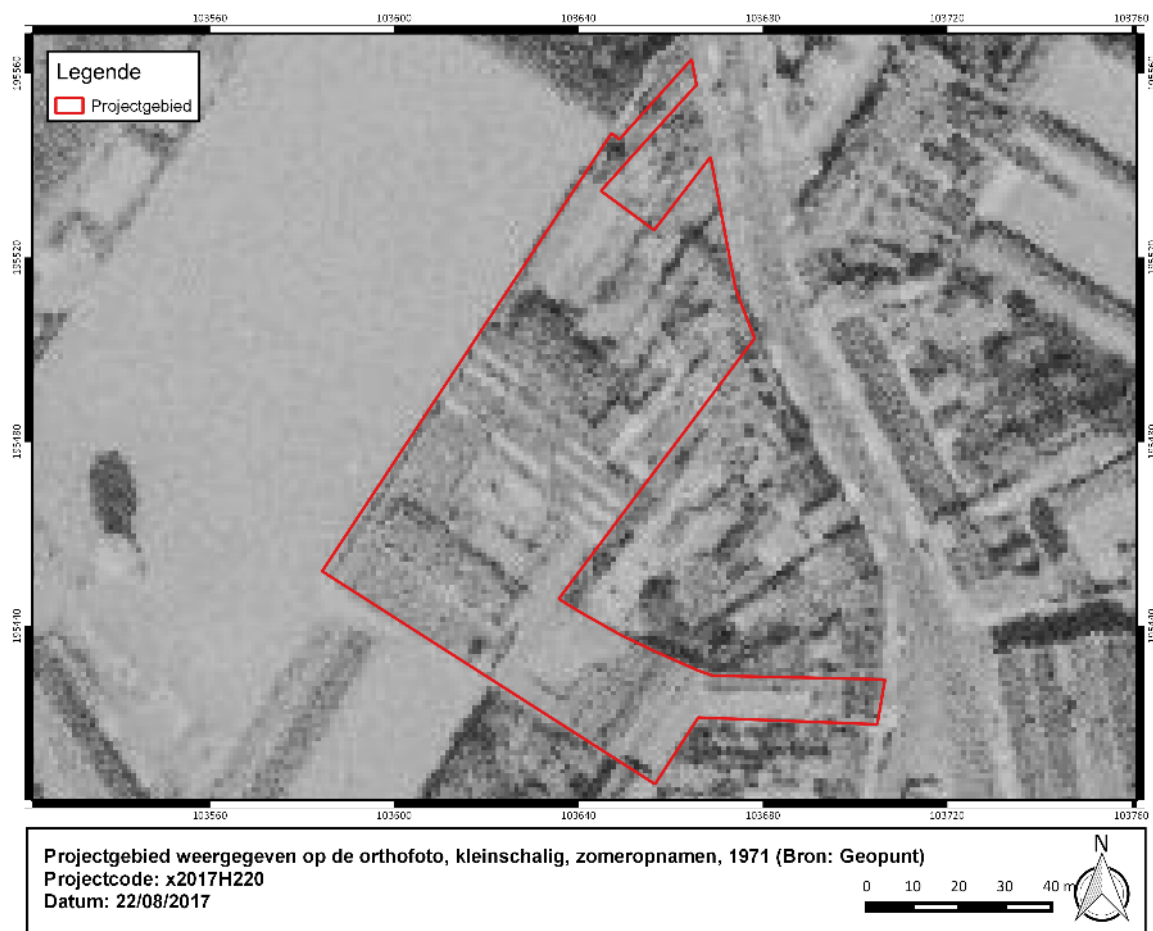
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt)

Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.

Bron	Jaartal	Historische Situatie
Deventerkaart	1559	Geen bebouwing
Kaart van Ferraris	1771-1777	Bebouwing & akkerland
Atlas der Buurtwegen	1843-1845	Geen bebouwing
Vandermaelenkaart	1848-1852	/
Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw	1950-1970	Bebouwing

1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen

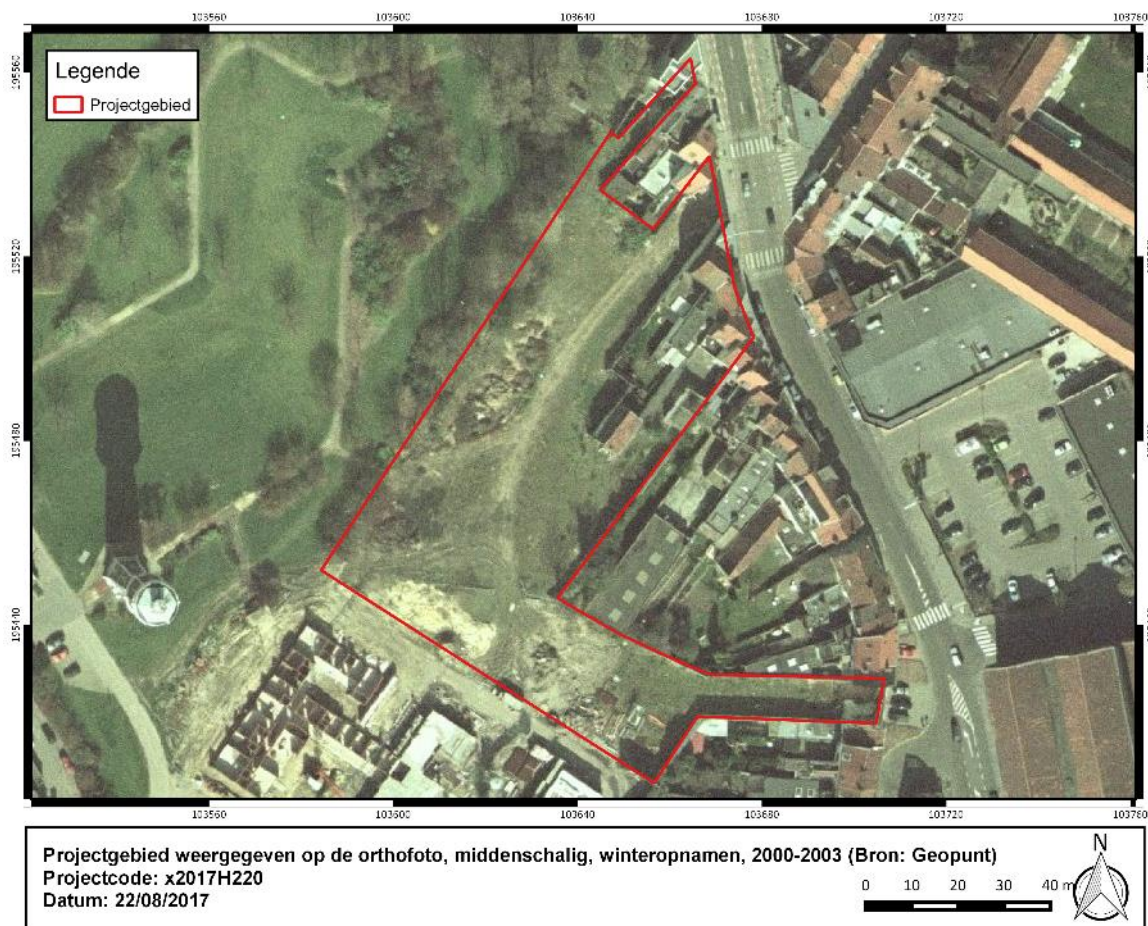
De orthofoto's van 1971 en 1979-1990 tonen een dichte bebouwing ter hoogte van het onderzoeksterrein. Het betreft een ruim aantal bouwstructuren met tussenliggende verharding. Op de orthofoto van 2000-2003 is een groot deel van deze bebouwing verdwenen en is er enkel nog bebouwing zichtbaar aan de straatzijde. Er zijn duidelijk bandensporen en andere indicaties van bodemverstoring waarneembaar. Vanaf de orthofoto van 2008-2011 bestaat het overgrote deel van het terrein uit grasgebied. Op de meest recente orthofoto is de toestand ongewijzigd met uitzondering van een bescheiden toename van bebouwing in het centraal deel.

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

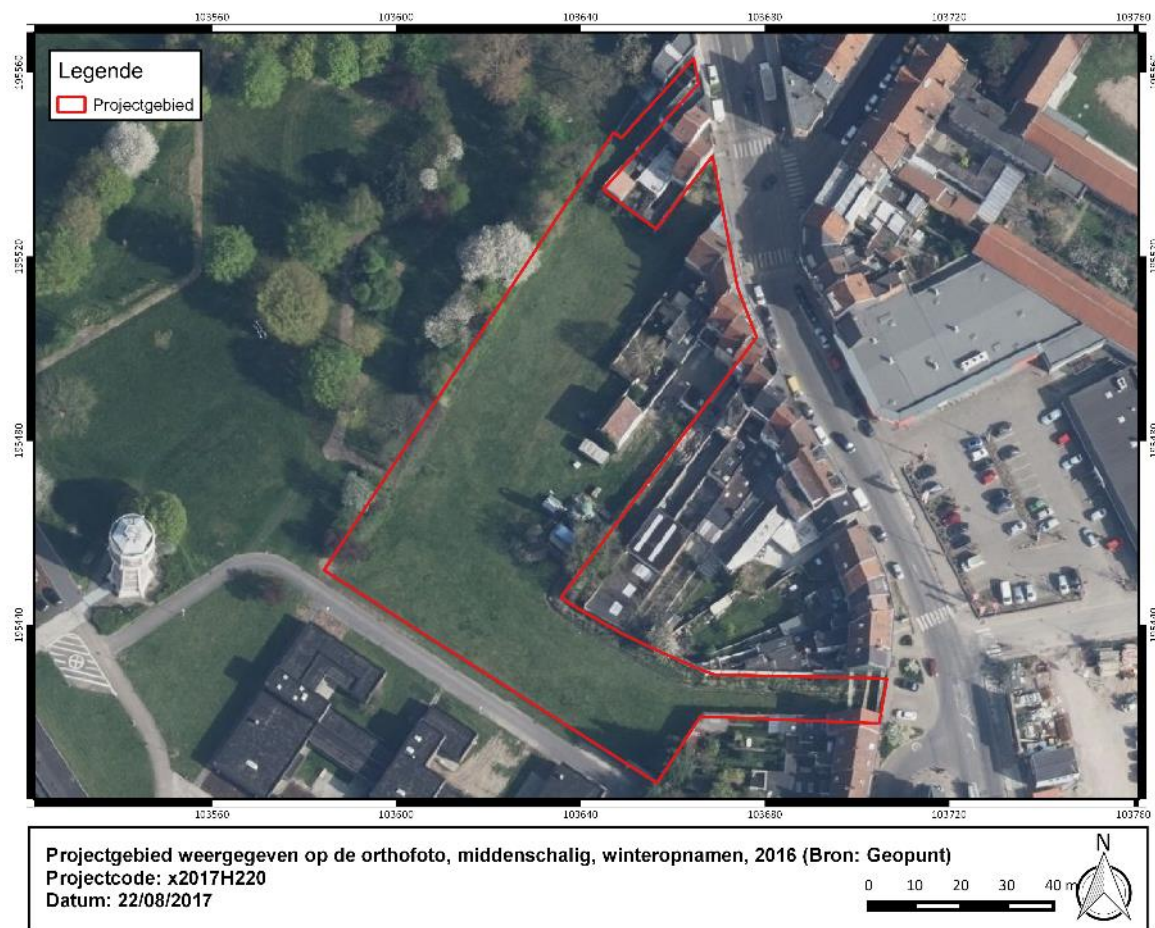
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

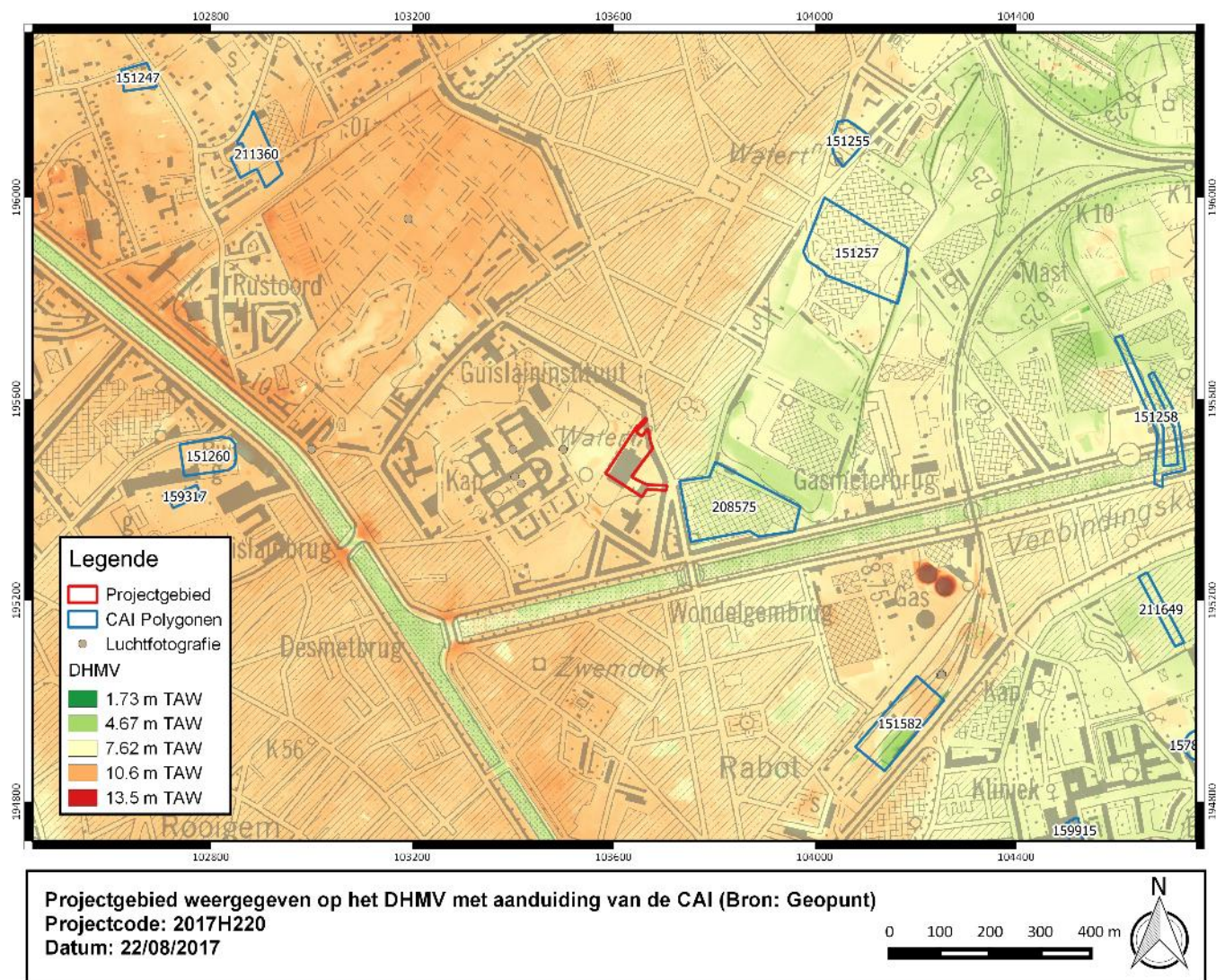
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)

Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.

CAI nummer	Omschrijving
151247	Indicator cartografie; NK: 15 meter 17 ^{de} eeuw: site met walgracht
151255	Indicator cartografie; NK: 15 meter 17 ^{de} eeuw: site met walgracht
151257	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht

CAI nummer	Omschrijving
151258	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
151260	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
151582	Mechanische prospectie (2002); NK: 15 meter 16 ^{de} eeuw: gracht met breedte van 30m, terhoogte van de driehoekige configuratie van de ravelijn van de stadsomwalling die zich op deze plaats bevond. Deze driehoekige configuratie is ook te zien op historische kaarten. Het was onderdeel van een buitenbolwerk dat bestond uit een aarden wal en een gracht. De gracht maakte deel uit van de bijkomende fortificaties die het calvinistische stadsbestuur van Gent in 1577-1579 liet aanleggen. De stadsvesting verdween langzaam na de opheffing van de tolrechten in 1860 19 ^{de} eeuw: resten van het Rabotstation Onbepaald: menselijk botmateriaal te dateren vóór de aanleg van de grachtconstructie. Bron: Steurbaut P. & Vermeiren G. 2007, Opgeëistenlaan, Nieuw Gerechtshuis, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1999-2006. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2, nr. 1, pp. 91-96
159317	Mechanische prospectie (2011); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: 5 paalsporen die tot dezelfde structuur lijken te behoren; vondsten van Rijnlands roodbeschilderd aardewerk lijken te wijzen op een datering in de volle middeleeuwen. Late middeleeuwen: gracht (3m breed) waarin fragmenten van laatmiddeleeuws aardewerk werden gevonden. - gracht/greppel van ca. 90cm breed, die op basis van het vondstenmateriaal (o.a. grape) ook in de late middeleeuwen kan gedateerd worden. De onderzoekers menen dat de grachten in verband kunnen gebracht worden met de walgracht van de nabij gelegen site met walgracht (CAI 151260). Bron: Reyns N. & Bruggeman J. 2011, Archeologisch vooronderzoek Gent - Groendreef 181, Rapporten All-Archeo bvba 040.
159915	Opgraving (2012); NK: 15 meter 13 ^{de} eeuw: 2 kuilen waarin aardewerk, baksteenresten, bot en mortelfragmenten aanwezig waren 14 ^{de} eeuw: bakstenen muur Late middeleeuwen: kuil waarin aardewerk, bot, mortel en puin werd gevonden Onbepaald: 2 bakstenen muren, kuilen

CAI nummer	Omschrijving
	19de eeuw: resten van het woonhuis van Rosseel Bron: Krekelbergh N. e.a. 2012, Archeologisch onderzoek Gent, Sint-Margrietstraat ("De Mozaïek"), BAAC Vlaanderen Rapport 25
208575	Mechanische prospectie (2013); NK: 15 meter Late middeleeuwen: Spoor met enkele fragmenten aardewerk en een wetsteen. 20ste eeuw: muurresten van de voormalige fabriekssite Bron: De Smaele B., Pieters H. 2013: Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem op de site Filature du Rabot te Gent (prov. Oost-Vlaanderen), Adede Archeologisch Rapport 46, Gent.
211360	Mechanische prospectie (2015); NK: 15 meter Late middeleeuwen: vrij dens greppelsysteem en enkele poelen Bron: Cornelis L., Demoen D., Perdaen Y., Krekelbergh N., Vander Cruyssen M. 2015: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Mariakerke Molenwalstraat, BAAC Vlaanderen Rapport 155, Gent.
211649	Mechanische prospectie (2015); NK: 15 meter Nieuwe tijd: ophogingspakketten Nieuwste tijd: textielnijverheid - verschillende ruimtes met muren, baksteenvloeren etc., toe te schrijven aan de resten van een industriële textieldrukkerij die hier in 1790 werd opgericht. Bron: Bruggeman J., Reyns N. 2015: Archeologisch vooronderzoek Gent- Vogelenzang-Blaisantvest. Zorghotel en serviceflats Voortman, Rapporten All-Archeo bvba 290, Temse.

1.4 Synthese

De opdrachtgever plant de aanleg van een aantal wooneenheden op de voormalige terrein van Imprever nv aan de Frans Van Ryhovelaan te Gent. Het terrein is gelegen net ten noorden van de stadsring (R40), tegen deelgemeenten Wondelgem en Mariakerke. De fabriek van New Imprever werd in de jaren '90 gesloopt, sindsdien ligt het terrein braak.

Landschappelijk gezien is het plangebied gelegen in stedelijk gebied, net ten noorden van het Verbindingskanaal, dat de Brugsevaart/Coupure verbindt met de Gentse Voorhaven en zo met het kanaal Gent-Terneuzen. Het kanaal werd gegraven in 1863, in wat toen nog de 'Wondelgemse Meersen' waren. De ondergrond bestaat, volgens de Quartairgeologische kaart, uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen die rusten op een sokkel van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. In principe impliceert dit een relatief oppervlakkige archeologische situatie, waarbij eventueel aanwezige (grondvaste) resten reeds zichtbaar zijn direct onder de bouwvoor. De bodemkaart van Vlaanderen karteert het plangebied als bebouwd. In het kader van een toekomstige ontwikkeling werd een bodemonderzoek uitgevoerd (zie OBBO in bijlage 3), hieruit kan afgeleid worden dat het sediment bestaat uit zand. Echter is ook vastgesteld dat de vroegere activiteiten van het bedrijf de ondergrond aanzienlijk hebben vervuild. Vóór het terrein een nieuwe bestemming kan krijgen dient het gesaneerd te worden.

De cartografische bronnen wijzen erop dat het plangebied tot in de 19e eeuw een ruraal karakter heeft. Pas vanaf het echt doorbreken van de Industriële Revolutie en de explosieve groei van de Gentse textielindustrie wordt het plangebied opgenomen in het stedelijk weefsel. Zo wordt in de 19e eeuw ook het nabijgelegen Jozef Ghuislaininstituut opgericht. Pas in de 20e eeuw krijgt de hele omgeving zijn sterk verstedelijkt uitzicht en krijgt de buurt het toponiem 'Bloemekenswijk'. Vanaf 1948 wordt het plangebied ingenomen door de gebouwen van de firma Impriver nv, waar in hoofdzaak platen in koper, aluminium en rvs bedrukt en geëtsd worden.

Op het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. Gelet het rurale karakter zijn meerdere cartografische indicatoren van laat- en postmiddeleeuwse hoeves met walgracht gekend. Uiteraard zijn verder naar het zuiden menig waarnemingen en vindplaatsen gekend die in verband gebracht kunnen worden met de middeleeuwse stadskern van Gent. Aan de overzijde van de Frans Van Ryhovelaan, ter hoogte van Filature du Rabot, waar heden nieuwe appartementen verrijzen, werd in 2013 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij enkele laatmiddeleeuwse resten werden geregistreerd. Waarnemingen in de ruimere omgeving wijzen eveneens hoofdzakelijk op een aanwezigheid in de middeleeuwen.

Hoewel een beduidend archeologisch potentieel afgeleid kan worden ter hoogte van het plangebied, dient afgezien te worden van verder onderzoek in de vorm van proefsleuven. Los van het feit dat de constructie en afbraak van de fabrieksgebouwen reeds een aanzienlijke impact zullen gehad hebben op het bodemarchief, heeft het bodemonderzoek aangetoond dat het terrein zeer sterk vervuild is met trichlooretheen (en in mindere mate andere stoffen). Het is dan ook niet verantwoord, teneinde de fysieke integriteit van het uitvoerend personeel te waarborgen, archeologisch onderzoek op het terrein te laten plaatsvinden. Gelet op het destructieve karakter van de saneringswerken is archeologisch onderzoek nadien weinig zinvol.

1.4.1.1 Interpretatie van aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed

Er kan redelijkerwijs aangenomen worden dat de bouw en sloop van de voormalige bedrijfsgebouwen van New Impriver nv een aanzienlijke impact gehad heeft op de ondergrond. Hoewel niet met zekerheid gesteld kan worden dat het terrein vrij is van archeologische resten is het, gelet op de vastgestelde bodemverontreiniging, niet wenselijk archeologisch onderzoek uit te voeren.

Deel 2: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Deel 3: Bijlagen

Projectcode	2017H220
Onderwerp	Ryhovelpark
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	4
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Visualisatie geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	5
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Snede
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	6
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2016

Plannummer	7
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Traditionele landschappen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	8
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	9
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	10
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	11
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële bodemerosie
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	12
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	13
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	14
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Waterlopen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017

Plannummer	15
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Deventer
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1559

Plannummer	16
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	17
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Ca. 1840

Plannummer	18
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Vandermaelenkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1842-1879

Plannummer	19
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ministeriekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1950-1970

Plannummer	20
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971

Plannummer	21
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990

Plannummer	22
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003

Plannummer	23
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008-2011

Plannummer	24
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2016

Plannummer	25
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/08/2017